

נועים אליעזר

בגדר נישואי יעקב עם רחל ולאה

ותאמר אחתו אל בת פרעה האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העברית ותינק לך את הילד (שמות ב', ז).

פירש רש"י, מן העברית. שהחזירתו על מצריות הרבה לינק ולא ינק, לפי שהיה עתיד לדבר עם השכינה. (סוטה י"ב:).

דברי הרמ"א ביו"ד סי' פ"א ס"ז

א) הנה הרמ"א ביו"ד (סימן פ"א סעיף ז) כתב: "חלב נכרית כחלב ישראלית. ומכל מקום לא יניקו תינוק מן הנכרית אם אפשר בישראלית, דחלב נכרית מטמטם הלב ומוליד לו טבע רע". וע"ש בביאור הגר"א (ס"ק ל"א) שהביא דמקור הרמ"א הוא ממה שהחזירתו בתיה למשה על מצריות הרבה ולא רצה לינוק מהן. - וז"ל הגר"א: "ובמדרש רבה פרשת שמות [פרשה א' פיסקא כ"ה] וקראתי לך אשה מינקת כו' [שמות ב', ז], וכי אסור היה למשה לינוק מחלב עובדת כוכבים, לא כן תנינא אבל גויה מניקה כו', פה שעתיד לדבר כו'. וזה שכתב [הרמ"א] ומכל מקום כו' דחלב כו'". עכ"ד הגר"א. - ובספר "אמת ליעקב" על התורה (כאן) העיר על דברי הגר"א, דהיאך אפשר ללמוד הלכה זו ממשה רבינו, הרי שאני משה רבינו שעתיד לדבר עם השכינה ולכן לא רצה שפיו ינק דבר טמא. ותירץ, דמהכא מוכח דצריך ליתן לכל תינוק את כל התנאים שיוכל לעלות בדרך העולה בעבודת השם, ולראותו כמי שעתיד לזכות לדבר עם השכינה. וכמש"כ הרמב"ם (פ"ה מתשובה ה"ב) בזה"ל: "כל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבינו כו'". עכ"ל. - ועי' בספר "דרכי תשובה" (יו"ד סימן פ"א סק"צ).

במדרש רבה עה"פ היניקה בנים שרה

ב) ובאמת מצינו במדרש בראשית רבה (בפרשה נ"ג פיסקא ט') שכאשר ילדה שרה אמנו

את יצחק בנה, היו דדיה נובעות חלב כשני מעיינות, והיו מטרוניות באות ומניקות את בניהן ממנה. ורבנן אמרו, שכל מי שבא לשם שמים וינק ממנה, נעשה ירא שמים.

דגרסינן התם: "היניקה בנים שרה, היניקה בן אין כתיב כאן, אמנו שרה היתה צנועה יותר מדאי, אמר לה אבינו אברהם אין זו שעת צניעות, אלא גלי את דדיך כדי שידעו הכל שהתחיל הקב"ה לעשות נסים, גלתה את דדיה והיו נובעות חלב כשני מעיינות, והיו מטרוניות באות ומניקות את בניהם ממנה, והיו אומרות אין אנו כדאי להניק את בנינו מחלבה של צדקת. רבנן ורבי אחא אמרי כל מי שבא לשם שמים נעשה ירא שמים". ע"ש.

בתוס' בע"ז י' ע"ב בשם

מדרש רבה פרשת וירא

ג) והנה בע"ז (י'): כתבו בתוס' ד"ה אמר כו', בשם מדרש בראשית רבה, פרשת וירא (פרשה כ"ב פיסקא ב') שחלב טהור מטהר, ומייתי המעשה דרבי ואנטונינוס, שכשנולד רבי גזרו שלא למול ומלוהו, והחליפתו אמו באנטונינוס והניקתו, עד שהביאתו לפני קיסר ומצאוהו ערל פטרום לשלום. - וכתבו התוס' בשם המדרש שהחלב שניק אנטונינוס מאמו של רבי השפיע עליו שלבסוף נתגייר ומל עצמו ולמד תורה, כדאיתא בירושלמי (פ"ק דמגילה ה"א).

בפסיקתא רבתי

ד) והנה בפסיקתא רבתי (פיסקא מ"ג) איתא: "כל גרים המתגיירים בעולם, וכל יראי שמים שיש בעולם, מן אותם שינקו מן חלב של שרה". ע"ש.

דברי היעב"ץ בספרו "מגדל עוז"

ה) והנה היעב"ץ בספרו "מגדל עוז" (חלון צורי, נוה חכם, אות ל"ג) כתב: "גם המנקת תוריש טבעה

ותחלק מזגה לילד הרך והענוג על ידי החלב שהוא יונק ממנה כו'. וכן העידו החוקרים שראו ילד יונק מחזיר, ולאחר שתגדל תמיד היה חפץ להתפלש באשפה. ויש שינק מן העז, וכשגדל היה תמיד מוקד בין האילנות וקוצץ בשיניו עלי העץ. וכן נראה פעמים שיש אשר ינקו ממניקות זוללות וסובאות לבשו טבעם ונעשו זוללים וסובאים. ומי שינק מבעלי חולי ידוע, גם הילד חלה באותו חולי, והרבה כזה אירע". עכ"ד היעב"ץ.

בפלוגתא דהריטב"א

והרשב"א ביבמות קי"ד

ו) אמנם י"ל דבהך מלתא האם הטעם שאסור לינוק מנכרית הוא מפני שאכלה מאכלות אסורות, או שזהו רק מטעם שטבע הנכריות לגדל מדות אכזריות, לכאורה נפתח בקמאי, דיעו' בדברי הריטב"א ביבמות (ק"ד). שכתב: "שאינ בחלב נכרית איסור, אלא מידת חסידות מדבריהם, והטעם מפני שהחלב שלהם מאכילת נבילות שקצים ורמשים ומגדל אכזריות ביונק וטבע רע, ולפיכך הרחיקוהו חכמים ואסרו אותו". עכ"ל הריטב"א. - אולם בדברי הרשב"א ביבמות (ק"ד:), מבואר דהטעם שאין לינוק מנכרית הוא משום שטבען של ישראל נח יותר משום שרגילים במצוות, והם רחמנים וביישנים בטבע, ולכן אף חלבן מגדל טבע טוב, ויתבאר להלן (אות ח').

אכן יתכן דליכא פלוגתא, די"ל דהריטב"א מפרש תרי טעמים בזה, חדא שהחלב הוא ממאכלות אסורות, ועוד שהוא מגדל טבע רע מחמת טבעם של הגויים.

במדרש תנחומא

ז) ויעו' במדרש תנחומא פרשת (שמות סי' ז), דגרסינן: "אמר הקב"ה עתיד פה של צדיק זה לדבר עמי למחר יהיו המצריות אומרות זה שהוא מדבר עם השכינה אני הנקתיו, לפיכך

שייך ענין זה שהחלב מנכרית מטמטם את הלב.

דברי הרשב"א

דיעווי"ש ברשב"א שכתב: "הא דתני יונק תינוק והולך מחלב גוי ומבהמה טמאה ואין חוששין ביונק שקץ, מסתברא דהא דנקט גוי לא שיהא חלב הגוי אסור יותר מחלב בת ישראל, דדא ודא מהלכי שתיים הן, וחלב שתיהן מותר, ולא מצינו היתר בדמן וחלבן ובשרן של ישראל יותר מן הגויים כו', אבל מפני שטבען של ישראל נח יותר משום דרגילי במצות והם רחמנים וביישנים בטבע, אף חלבן מגדל טבע כיוצא בהן, וזהו שאמרו במשה שלא רצה לינק מחלב הנכרית, כמו שהוא באגדה. ולזה אמרו כאן יונק מן הנכרית ומן הבהמה טמאה, ולא שיהא זה כזה, אלא מן הנכרית יונק לכתחילה, ואפילו בזמן שיש חלב של ישראלית, אלא שהוא מדת חסידות ומדת זריזות שלא להניחו מפני סיבותיו, כמו שאמרנו". עכ"ל הרשב"א.

השכינה יינק דבר טמא. - ויעווי"ש בהגהות המהר"ץ חיות, שהקשה למה דוקא במשה שהיה עתיד לדבר עם השכינה, לא רצה הקב"ה שיינק דבר טמא, הרי כתב הרמ"א ביו"ד (סימן פ"א סעיף ז') שלכל אדם יש להמנע מליינק חלב נכרית משום שמטמטם את הלב. - ותירץ, דכיון שהיה קודם מתן תורה לא היה קפידא שלא לינק מנכריה.

הערה ע"ד המהר"ץ חיות

(ט) הן אמת דדבריו צ"ע, דהרי הרמ"א הנ"ל כתב דהטעם שאסור לינק מן הנכריה הוא משום דמאכל אסור מטמטם את הלב, ואם כן מה לי קודם מתן תורה מה לי לאחר מתן תורה.

הערה מדברי הרשב"א

ביבמות ק"ד ע"ב

(י) והנה עוד תמוה, דהרי הרשב"א ביבמות (ק"ד:) כתב להדיא דגם אצל משה רבינו היה

פסל את דדיהן. - ובפשוטו זהו טעם אחר מהא דאיתא בסוטה (י"ב:) שהקב"ה לא רצה שינק דבר טמא מפני שאין ראוי שפה שעתיד לדבר עם השכינה יינק דבר טמא.

ובפשוטו לטעמא דהתנחומא י"ל דמה"ט הוצרכנו טעם מיוחד במשה רבינו, דבטעמא דגמ' אכתי קשה שיינק מנכרית שלא אכלה מאכלות אסורות.

אכן לפמש"כ הרשב"א ביבמות (ק"ד:) שהטעם שאין לינק מנכרית הוא משום שיש להם טבע רע, לא מהני מה שתאכל דברים טהורים, דסוף סוף טבעה הוא רע, ולכן גם חלבה גורם לטבע רע.

ביאור המהר"צ חיות בסוטה י"ב ע"ב

(ח) ובסוטה (י"ב:) איתא, ותאמר אחותו אל בת פרעה האלך וקראתי וגו', מאי שנא מעבריות, מלמד שהחזרוהו למשה על כל המצריות כולן ולא ינק, אמר הקב"ה פה שעתיד לדבר עם

קבלת תשלום לאמא מינקת על הנקת בנה שמניקתו בלאו הכי

בהא דיוכבד היתה צריכה לשלם למיניקת

ומעתה י"ל שהשכר נטלה יוכבד עבור שכירות המיניקת. - אולם בגמ' סוטה (י"ב:) הנ"ל משמע שיוכבד קיבלה את שכרה. וצ"ל דבלא"ה היתה יוכבד צריכה לשלם למיניקת, וכך קיבלה את השכר ששילמו לה עבור זה.

בדברי הנצי"ב שבתיה נתנה שכרה

בתורת מתנה ולא בתורת תשלום פועל

(ד) והנה הנצי"ב ב"העמק דבר" (כאן) כתב: "ואני אתן את שכרך, כך דרך המלכים לשלם בעין יפה ולא לגזור לעשות להם חנם". עכ"ד. - ולי זה י"ל דמהאי טעמא היה מותר ליוכבד ליטול מתנה, כיון דדרך המלכים שנותנים בעין יפה, והיה ברור ליוכבד שאפילו אם היתה יודעת בתיה שיוכבד היא אמו של

הערה היאך נטלה כסף עבור מיניקת

(ב) והנה יש לעיין היאך נטלה כסף, הרי זה דרך של כל אמא להניק את בנה, ואדרבה היא שמחה מזה, ואיך היה מותר לה לקבל שכר על דבר כזה שכל הנשים עושות בחנם ובשמחה.

ביאור המג"א בפירושו "זית רענן"

(ג) ונראה ליישב, דבילקוט שמעוני (פרשת שמות רמז קס"ו) איתא, ויהי מקץ שנתיים ותביאהו לבת פרעה ויהי לה לבן ותקרא שמו משה כי מן המים משיתיהו, ואביו קרא לו חבר, ואמו קראה לו יקותיאל, וקתה ומניקתו קראו לו אבי סוכו. ע"ש. ולכאורה משמע שלא יוכבד הניקתו, אלא שיוכבד שכרה לו מיניקת. - והקשה ה"מגן אברהם" ב"זית רענן" שהרי בפסוק משמע שאמו הניקתו. - ותירץ ה"מגן אברהם" ששכרה לו גם מיניקת.

ותאמר לה בת פרעה היליכי את

הילד הזה והניקהו לי ואני אתן את שכרך (שמות ב', ט').

בגמ' ובמדרש שיוכבד נטלה שכר הנקה

(א) הנה בסוטה (י"ב:) איתא, ואני אתן את שכרך, אמר רב חמא ב"ר חנינא לא דיין לצדיקים שמחזירין להן אבידתן, אלא שנותנין להן שכרן. - וכיו"ב איתא במדרש רבה (פרשת שמות פרשה א' פ"סקא כ"ה). ואמרינן עוד במדרש רבה, ותקח האשה את הילד ותניקהו, באותה שעה נתן לה הקדוש ברוך הוא מקצת שכרה, שהיא היתה מחיה את הילדים, וכן הקדוש ברוך הוא החזיר לה את בנה ונתן לה שכרה.

והטעם, דהאשה משועבדת לבעלה, וזהו חלק מהשעבוד להניק את בנה. מכיון שהחיוב להאכילו הוא על אביו, והאשה משועבדת לבעלה להאכילו. - ובגמ' אמרינן, נדרה שלא להניק את בנה, בית הלל אומרים כופה ומניקתו, נתגרשה אינו כופה, ואם היה מכירה נותן לה שכרה, וכופה ומניקתו מפני הסכנה. דהיינו, כשנתגרשה שכבר אינה משועבדת לבעלה להניק, אינו יכול לכופה להאכיל את בנה. אלא צריך לשלם לה על כך, ואפילו אם קאיירינן בסכנה, שהבן אינו רוצה לאכול רק ממנה, יכול לדרוש תשלום על ההנקה. והיינו, דנתגרשה אין זה המשך של נדרה. - ויעווי"ש בסוגיא, דדבר שרגילים לקבל על זה תשלום, מותר לאמא לקבל תשלום בהנקת בנה, אף על פי שדרך כל אמא לעשות כן בחנם, כמו שמותר לגרושה לבקש תשלום מאבא של בנה, על זה שהיא מניקה את בנו.

בדברי הרמ"א כפי' רמ"ו סעיף י"ז

ז והנה כיו"ב מבואר ברמ"א חו"מ (סימן רמ"ו סעיף י"ז) בשם "תרומת הדשן" (סימן שי"ז), בזה"ל: "מי שמאכיל לחתנו עם בתו יותר מזמן שקצב לו מזונות, צריך החתן לשלם לו מזונותיו כשיתבע ממנו, אבל לא מזונות אשתו, ודוקא דליכא הוכחה דנתן לו לשם מתנה, אבל היכא דמוכח שנתן לו לשם מתנה, רק אחר כך נפלה קטטה ביניהם, ולכן

משה, אפילו הכי היתה משלמת לה, כיון דכתיב "ואתן" שכרך, לשון מתנה.

בדברי החיד"א דהתשלום היה על קניית מזון משובח שתניקנו כראוי לבן מלך

ה) והנה הרב החיד"א בספרו על התורה "פרי דוד" (כאן) כתב, שבתיה בת פרעה אמרה ליוכבד, היליכי את הילד הזה והניקהו "לי", כלומר שתאכל יוכבד מזון משובח כדי שהחלב שלה יהיה מעולה, כראוי לבן מלך, ולכן "ואני אתן את שכרך", כלומר השכר עבור המזון המיוחד והמשובח שיוכבד בתור אמא רגילה לא היתה מרשה לעצמה לאכול מזון מעין זה. ע"ש. - ולפי זה מבואר היטב היאך היה מותר ליוכבד ליטול שכר על ההנקה.

בגדר השעבוד להנקה כלפי

חיוב מזונות האב

ז) אכן י"ל דבלא"ה היה מותר ליוכבד ליטול תשלום על ההנקה, דמכיון שבתיה בת פרעה לקחה את הילד לעצמה, והיא לקחה על עצמה לגדלו, ממילא נתחייבה במזונותיו, ופוקע החיוב מעמרם לזונו, ולכן יוכבד יכולה לקבל תשלום עבור ההנקה, אף על פי שהיא משועבדת לעמרם להניקו, מכיון דגם החיוב של עמרם פקע.

במוניא דכתובות נ"ט ע"ב

דבכתובות (נ"ט:) שנינו, ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה, ומניקה את בנה.

❖ בקושי השעבוד בשחיטת תינוקות ישראל

ויעווי"ש ב"פרשת דרכים" (בדרוש חמישי, בד"ה ונראה דכל זה) שהקשה, דהלא אפילו רד"ו שנה שישבו במצרים לא היו כולם בעבודה, וכדאיתא במדרש שמות רבה (פרשה א' פ"סקא ח') בזה"ל: "וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא (שמות א', ו'), ללמדך שכל זמן שהיה אחד מהם קיים מאותן שירדו למצרים, לא שעבדו המצרים בישראל. ע"כ. הרי דחלק מן הזמן שהיו במצרים לא נשתעבדו, ואם כן

קושיות הפרשת דרכים

א) הנה ה"משנה למלך" בספרו "פרשת דרכים" (דרוש חמישי, בד"ה ובה היה) הביא קושיית קמאי בהא דנגזרה בגזירת בין הבתרים (בראשית ט"ו, י"ג) "ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה", דהלא למעשה זמן שעבדום במצרים לא היה אלא רד"ו שנים, והיכן עלתה להם עוד מאה ותשעים שנים שנגזרו עליהם.

ויהי בימים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה וגו' (שמות ב', כ"ג).

פירש רש"י, וימת מלך מצרים, שלא מת ממש אלא נצטרע ומצורע חשוב כמת, והיה שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם. (שמות רבה פרשה א' פ"סקא ל"ד).

להם לחשבון של ארבע מאות שנה, דמכיון שנגזר על בני ישראל כמות עבודה ושעבוד של ארבע מאות שנה, הרי שהשעבוד העבודה שהיו ראויים לעשות בארבע מאות שנה, עשו בזמן מועט ע"י ריבוי האנשים העובדים.

בסוגיא דסוטה י"א ע"א

ד) והנה הנך תרי תירווצים מתפרשים בסוגיא דסוטה (י"א). - דגרסינן התם, "ויבן ערי מסכנות לפרעה (שמות א', י"א), רב ושמואל, חד אמר שמסכנות את בעליהן, וחד אמר שממסכנות את בעליהן". ופירש רש"י: "שממסכנות את בעליהן, שמדלדלות כדכתיב וינצלו את מצרים (שמות י"ב, ל"ז), ובשביל עבודה זו אירע להם". עכ"ל. והיינו, דבשביל עבודה זו שנסתכנו ונתדלדלו אירע להם שזכו בביזת מצרים, דהגם דלא נסתיימו ארבע מאות שנה שנגזרו עליהם, מכל מקום קושי העבודה ששעבדו אותם יותר מכפי מה שנגזר עליהם השלים להם לחשבון שנות השעבוד, וזהו גרם ל"וינצלו את מצרים".

בסוגיא דסוטה י"א ע"ב

אכן בסוטה (י"א): איתא טעם אחר היאך הושלם להם לארבע מאות שנה דגרסינן התם: "דרש רב עורא בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים, בשעה שהולכות לשאוב מים הקב"ה מזמן להם דגים קטנים בכדיהן ושואבות מחצה מים ומחצה דגים ובאות ושופתות שתי קדירות אחת של חמין ואחת של דגים ומוליכות אצל בעליהן לשדה ומרחיצות אותן וסכות אותן ומאכילות אותן ומשקות אותן ונזקקות להן בין שפתים, שנאמר (תהלים ס"ח, י"ד) אם תשכבון בין שפתים וגו', בשכר תשכבון בין שפתים זכו ישראל לביזת מצרים, שנאמר (תהלים ס"ח, י"ד) כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ, וכיון שמתעברות באות לבתיהם, וכיון שמגיע זמן מולדיהן הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח, שנאמר (שיר השירים ח', ה) תחת התפוח עוררתיך כו'". - ומדאמרין "בשכר" נשים צדקניות, ולא אמרינן "בזכות", מוכח שלא נגאלו בזכות צדקותן של הנשים, אלא בשכר, והיינו שגרמו שיהיה ריבוי ילודה, וכמשנ"ת.

שנענשו המצרים, לפי שהכבידו את העבודה על בני ישראל יותר מכפי שנגזר עליהם, גם יצאו בני ישראל קודם לארבע מאות שנה, כיון שמחמת כובד העבודה שלא נגזר עליהם שעבדו, נחשב להם כאילו נשתעבדו כבר ארבע מאות שנה.

דברי הרמב"ן עה"ת פרש לך לך

וכבר כתב כן הרמב"ן להדיא, ביישוב קושיית הרמב"ם. - יעויין בדבריו בפרשת לך לך (בראשית ט"ו, י"ד) שכתב: "וכן היה במצרים שהוסיפו להרע, כי השליכו בניהם ליאור וימררו את חייהם וחשבו למחות את שמש. וזה טעם דן אנכי (בראשית ט"ו, י"ד), שאביא אותם במשפט אם עשו כנגזר עליהם או הוסיפו להרע להם, וזהו מה שאמר יתרו (שמות י"ח, י"א) כי בדבר אשר זדו עליהם, כי הזדון הוא שהביא עליהם העונש הגדול שבאדם מן העולם. וכן (נחמיה ט', י) כי ידעת כי הזידו עליהם כו'. וכבר הזכירו רבותינו הענין הזה, אמרו בשמות רבה (פרשה ל' פסקא ט"ו) וז"ל משל למלך שאמר לבנו יעשה עם פלוני ולא יצערנו, הלך ועשה, אף על פי שעשה עמו חנם לא הניח שלא היה מצער, כשנתרצה המלך לבנו גזרו על מצעריו להרגו, כך גזר הקב"ה שיהו ישראל משועבדים במצרים עד שירצה ויחזירם, עמדו עליהם ושעבדו אותם בחוזק כו', אמר להם האלקים היה לכם לנהוג במ כעבדים ויעשו צרכים עד שתשלם הגזירה, אלא (זכריה א', ט"ו) אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה. ע"כ לשון המדרש. ודבר ברור הוא כי השלכת בניהם ליאור אינה בכלל ועבדום וענו אותם, אבל היא עקירתם לגמרי, וכן מה שאמרו תחלה (שמות א', י) הבה נתחכמה לו פן ירבה, אינו בכלל עבדות ועינוי, מלבד מה שהוסיפו בעינוי עצמו (שמות א', י"ד) וימררו את חייהם בעבודה קשה וגו'. והוא מה שאמר הכתוב (דברים כ"ו, ז) וירא את עניינו ואת עמלינו ואת לחצנו". עכ"ל הרמב"ן. וכ"כ רבינו בחיי (שם).

תירוץ השני דה"פרשת דרכים

ג) ויעוי"ש ב"פרשת דרכים" שתיירך עוד, בשם יש שאמרו ליישב, דמה שנתרבו ישראל שלא כדרך הטבע, כדכתיב (שמות א', ז) ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד, בזה הושלם

היכן הושלם להם לחשבון ארבע מאות שנה שנגזרו עליהם.

תירוץ ה"פרשת דרכים" בשם דודו

ב) ויעוי"ש ב"פרשת דרכים" שתיירך בתרי אנפי. - בתחילה הביא מדודו רבי אברהם רוזאניס, שתיירך, דקושי העבודה השלים להם לחשבון ארבע מאות שנה, וכדכתיב (שמות א', ז) "וימררו את חייהם בעבודה קשה בחמר ובלבנים ובכל עבודה בשדה את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך". וכל זה לא היה בכלל הגזירה שגזר הקב"ה עליהם בברית בין הבתרים (בראשית ט"ו, ג) "ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה". וכובד העבודה שעשו בהם באותם השנים יותר מכפי מה שנגזר עליהם נחשב כאילו נשתעבדו בהם ארבע מאות שנה.

דברי המהר"ש יפה בפירושו יפה תואר

ויעוי"ש ב"משנה למלך" ב"פרשת דרכים" שהביא דברי המהר"ש יפה בפירושו "יפה תואר" ע"ד המדרש רבה, שכתב דפירוש זה מתבאר במדרש שמות רבה (פרשה ט"ו פסקא א'), דגרסינן התם: "קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך (שיר השירים א', י"ד), אמרו ישראל רבון העולמים ארבע מאות שנה אמרת לנו להשתעבד ועדיין לא נשלמו, אמר להם כבר נשלמו שנאמר (שיר השירים ב', י"א) כי הנה הסתו עבר". ע"כ. והביאור בתשובת ה' להם "כי הנה הסתו עבר", י"ל שבאמת לא עברו אלא רד"ו שנים, ומכל מקום מאחר והשעבוד היה קשה כסתו, בזה נחשב להם כאלו נשתעבדו בהם ארבע מאות שנה, וממילא הגיע זמן הק"ץ.

דברי הראב"ד פ"ו מתשובה ה"ה

וכבר כתב כן הראב"ד בהשגותיו ע"ד הרמב"ם (פ"ו מתשובה ה"ה) ביישוב קושיית הרמב"ם (שם), שהקשה: "והלא כתוב בתורה (בראשית ט"ו, ג) ועבדום וענו אותם, הרי גזר על המצריים לעשות רע, וכתיב וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ (דברים ל"א, ט"ז), הרי גזר על ישראל לעבוד כוכבים ומזלות, ולמה נפרע מהן". - וכתב הראב"ד, וז"ל: "כי הבורא אמר וענו אותם, והם עבדו בהם בפרך והמיתו מהם וטבעו מהם כענין שנאמר (זכריה א', ט"ו) אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה, לפיכך נתחייבו". עכ"ל הראב"ד. - ויתכן דמה"ט

חקרי משפט

עמותה לחקר המשפט היהודי
 (ע"ר) מס' 580442473

לעמותה אישור מס הכנסה
 לפי סעיף 46
 לפקודת מס הכנסה.

משרד:

רח' הרב קוטלר 21 ב"ב,
 טל/פקס: 03-5785091

דוא"ל:

chekermishpat@gmail.com

Chikrei Mishpat Institute

Office:

21 Harav Kotler St.

Bney Brak

Tel / fax: 03-5785091

ביאור הא דנאנחו מהעבודה, ולא ממה שנשחטו ילדיהם

ה) והנה על פי זה יישב ה"פרשת דרכים" בשם דודו רבי אברהם רוזאניס הא דנאנחו ישראל מן העבודה, ולא על מה שנשחטו להם בכל יום שלש מאות תינוקות, דכיון שראו את השעבוד נצטערו על הגזירה של עינוי ארבע מאות שנה, שעדיין חסר הרבה מהמנין. ומאידך כשראו שהיו מתרבים שלא כדרך הטבע, היו מתנחמים ואומרים דעל ידי זה הקב"ה ידלג על הק"ץ שנים שעדיין חסר כדי להשלים המנין ארבע מאות שנה. אבל לאחר שנצטרע פרעה, והיה שוחט תינוקות לרפואתו, ומחמת זה נתמעטו האנשים העובדים, החלו ישראל להאנח מהעבודה הקשה. - ועי' בדברי הרב החיד"א בספרו "חומת אנך" (פרשת שמות אות ט'), מש"כ להוסיף עד"ז.

דברי ה"פרשת דרכים" דרוש חמישי

ו) דהנה ה"פרשת דרכים" (בדרוש חמישי, בתחילתו) כתב: "והנה רז"ל היטיבו כל אשר דברו בפ"ק דסוטה (דף י"א:) וז"ל, דרש רבי עקיבא בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים, שבשעה שהולכות לשאוב מים הקב"ה מזמין להם דגים קטנים בכדיהם ושואבות מחצה מים ומחצה דגים ובאות ושופתות שתי קדרות וכו' ומשקות אותן ונזקקות להם בין שפתים, שנאמר (תהלים ס"ה, י"ד) אם תשכבון בין שפתים כנפי יונה נחפה בכסף בשכר תשכבון בין שפתים זכו ישראל לביזת מצרים, שנאמר כנפי יונה נחפה בכסף וכו', והולכות ויולדות בשדה תחת התפוח כו', וכשנגלה הקב"ה על הים הם הכירוהו תחלה שנאמר (שמות ט"ו, ב') זה אלי ואנוהו. ע"כ. - ויש לדקדק במאמר זה, דבתחילה אמר בשכר נשים צדקניות נגאלו ישראל ממצרים, ולא הביא ראיה לדבירו, אלא דבזכותם זכו לביזת מצרים, אבל עיקר

הגאולה שהיתה בשכר הנשים צדקניות לא הביא שום ראיה לדבירו. ואכתי איכא למימר דאף שביזת מצרים היה בשכרם, מכל מקום עיקר הגאולה לא היתה בשבילם כו". ע"ש מש"כ בזה.

וכתב שם: "והנראה ליישב כל זה הוא עם מה שהוקשה למפרשים דהיכן נתקיים גזרת ה' שגזר ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, והלא לא היה מעבודה ונוי למחצה לשליש ולרביע, וכמבואר. - ונאמר בזה שני תירושים, הא' הוא כובד העבודה, דכתיב (שמות א', י"ד) וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובבלבנים ובכל עבודה בשדה, וכל זה לא היה בכלל גזרת ה' של ועבדום וענו אותם ת' שנה, אלא כובד זה של עבודה שעשו בהם באותם השנים נחשב כאלו נשתעבדו בהם ארבע מאות שנה. וכבר ייחס תירוץ זה מהר"ש יפה למאמרם בשמות רבה פרשה ט"ו סימן א' כו'. - עוד אמרו תירוץ אחר, דמה שנתרבו ישראל שלא כדרך הטבע, כדכתיב (שמות א', ז) ובני ישראל פרו וישרצו וגו' השלים החשבון של ת' שנה, כלומר כשיעור העבודה שהיו ראויים לעשות בארבע מאות שנה עשו בזמן מועט מחמת רבוי האנשים וכו". עכ"ד.

וסיים הפר"ד: "ובזה היה מתרץ הרב מר דורי ז"ל מה שהקשה הרא"ם בפרשת שמות על מה שכתב רש"י וימת מלך מצרים, מלמד שנצטרע והיה שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם כו'. והוא ז"ל היה מפרש דישראל בראותם השעבוד היו מצטערים מחמת שראו שהגזרה היתה ת' שנה, ועדיין היה חסר מן המנין הרבה, אלא שכשראו שהיו מתרבים שלא כדרך הטבע היו מתנחמים ואומרים דאין ספק דהקב"ה ידלג על הקץ מחמת רבוי האנשים, אבל עכשיו שנצטרע פרעה והיה שוחט לרפואתו ק"ן ילדים בבוקר וק"ן בערב, ואם כן אין כאן ריבוי אנשים כדי למהר את הקץ, ועל זה ויאנחו בני ישראל מן העבודה כו". עכ"ד.

